

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50

Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

KUNŠTÁT (OKR. BLANSKO)

Náměstí Krále Jiřího, kostel sv. Stanislava, p. č. 1. Vrcholný-pozdní středověk, novověk. Kostel. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výměnou dlažby a rekonstrukcí podlažního vytápění byl v kostele sv. Stanislava v Kunštátě v červenci roku 2008 proveden záchranný archeologický výzkum. Akce probíhala v součinnosti se stavebními úpravami. Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Kunštát na Moravě (náměstí Krále Jiřího, náměstí ČSČK) v interiéru kostela sv. Stanislava (p. č. 1).

Z hlediska historického byl kostel od vrcholného středověku součástí jádra městečka (podhradní osady) Kunštát. Nacházel se v horní třetině vřetenovitého náměstí, které na severovýchodě předěloval. Město je situováno na svažitém terénu nad severním (pravým) břehem bezjmenného potoka. Nadmořská výška sledovaného území se pohybuje kolem 450 m. První nepřímá zmínka o kunštátském kostele pochází z roku 1386 (tehdy je připomínán farář Mikuláš), i když je jeho existence posouvána dále do minulosti a dávána do souvislosti se vznikem podhradní osady v druhé polovině 13. století. Kostelní podací samozřejmě patřilo majitelům panství, tedy pánům z Kunštátu. Celková podoba dnešního kostela sv. Stanislava pochází až z 1. poloviny 18. století. Gotický kostel měl pravděpodobně plochostropou loď a při západním průčelí věž. Za faráře Františka Xavera Lefflera byl roku 1687 přestavěn jednolodní kostel prostějovskými staviteli Matyášem Klingseisenem a Martinem Kafkou nákladem hraběte Kašpara Fridricha z Lamberka. Zvýšili obvodové zdivo lodi a věže, prodloužili nový presbytář, přistavěli severní sakristii, vestavěli hudební kruchtu a obnovené prostory zaklenuli. V první polovině 18. století (1716?), za života Jana Theodora Ibsena a jeho nákladem, byly ke kostelu přistavěny dvě boční kaple. Mimo to byla vybudována jižní sakristie a nad ní oratoř. Tím kostel získal současnou podobu a další opravy již neměnily jeho dispozici. Jde tedy o podélnou jednolodní stavbu s odsazeným kněžištěm obdélného půdorysu, k němuž na severní straně přiléhá tzv. stará sakristie, na jižní straně čtyřboký útvar, tzv. nové sakristie s oratoří v patře. K lodi obdélného půdorysu přiléhají po obou stranách čtyřboké kaple se zkosenými nárožními, v ose západního průčelí předstupuje hranolová věž. Hlavní vstup do kostela je podvěžím, zaklenutým valeně se styčnými výsečemi. Z podvěží vede do patra věže kamenný portál s půlkruhovým záklenkem, uzavřený jednoduchými plátovanými dveřmi. Kněžiště a loď jsou zaklenuty valeně, se styčnými výsečemi mezi pasy. Kolem kostela se původně nacházel hřbitov, později přenesený ke kostelu sv. Ducha na předměstí. (Hosák, Skutil, Štarha 1970; Kafka 2005; Kuča 1998, 264–267; Plaček, Futák 2006; Samek 1999, 278–284; Tenora 1903).

Terén téměř celé plochy lodi kostela (vyjma asi dvoumetrového pásu na východě) byl již před příjezdem archeologů snížen o 0,5 až 0,6 m proti úrovni původní podlahy. Obdobně byl terén snížen i v obou bočních lodích. Na základě profilu odhaleného mezi lodí a presbytářem současného kostela bylo možné konstatovat, že byly odstraněny pravděpodobně jen novověké podlahové úrovně a navážky, částečně však i menší části nadzemních partií

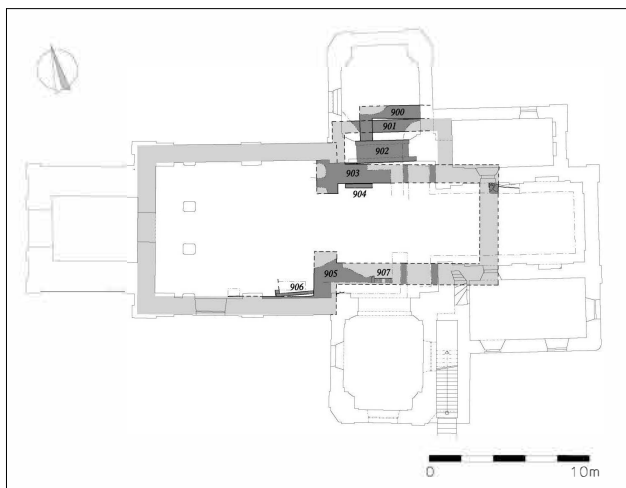
některých zděných konstrukcí. V presbytáři byly vyhloubeny pouze cca 0,6 m široké a asi stejně hluboké rýhy kolem obvodových zdí v trase starého podlahového topení. Snížená úroveň lodě kostela a bočních kaplí byla prohlédnuta a vybrané partie byly s ohledem na reliкty starších zděných konstrukcí ručně začištěny. Stejně byly rekonstruovány i výkopy podél stěn presbytáře.

Nejdůležitější aktivitou dokumentovanou výzkumem bylo do geologického podloží zahloubené základové zdivo starší fáze kunštátského kostela, resp. jeho triumfálního oblouku a presbytáře (s. j. 0903, 0905). Kamenné zdivo o síle 1,15 až 1,20 m bylo pojeno světle béžovou maltou. Dalším důležitým poznatkem, který pomohl rekonstruovat celý půdorys stavby, bylo zjištění, že obvodové stěny stávající lodi (s jistotou severní a jižní) využívají nadzemní zdivo staršího kostela, příslušejícího k odhaleným základům v interiéru. Zvláště patrné to bylo při severním výběhu triumfálního oblouku. Původní průběh západní stěny lodi staršího kostela přepokládáme v dnešní západní obvodové zdi při věži. Zde ovšem narážíme na problém, který není možné vyřešit bez podrobného průzkumu a zaměření věže a přilehlého prostoru krovu kostela. V krovech postrádáme štít staršího kostela, na druhou stranu je na východní stěně věže patrný otisk staršího krovu. Při předpokladu, že věž je mladší než starší fáze kostela, můžeme se tedy jen domnívat, že během její výstavby byl západní štít stržen (popř. celá západní stěna) a nahrazen hmotou věže. Situaci mohla částečně objasnit dokumentace otlučeného obvodového zdiva kostela při jeho odvlhčení a opravě fasád (2004–2005), která však pravděpodobně neproběhla.

Z provedené rekonstrukce půdorysu staršího kostela (obr. 85) můžeme vyvodit následující. Jednalo se o prostou orientovanou jednolodní stavbu s odsazeným, pravoúhle ukončeným presbytářem. V místech napojení kněžiště a lodi vybíhaly na severní a jižní straně do interiéru kostela pilíře triumfálního oblouku. Loď měla délku asi 9,8 m a šířku 8,3 m, kněžiště dosahovalo délky 8,9 m a šířky 5,0 m. Původní zastropení obou prostor dnes není možné zjistit. Vzhledem k absenci opěrných pilířů se domníváme, že šlo původně o plochostropou stavbu. Vstup do kostela, dnes vedený od západu pod věží, se mohl ve starší fázi nacházet na jižní straně směrem do náměstí. Výzkum však tuto domněnku neprokázal. V této souvislosti by opět problém vyjasnila alespoň fotografická dokumentace otlučeného zdiva při sanaci omítek.

K datování výstavby staršího kostela v Kunštátě nepřinesl archeologický výzkum bližší informace. Výkop pro základové zdivo kněžiště sice porušil objekt neznámé funkce a půdorysu, z jeho výplně se však nepodařilo získat žádný datovací materiál. Pouze na základě půdorysného typu kostela, nejbližších analogií (kostel sv. Filipa a Jakuba v Lelekovicích, sv. Prokop v Lošticích) a sídelních souvislostí se můžeme domnívat, že k ní došlo pravděpodobně ve 2. polovině 13. století, nejpozději pak v 1. polovině století čtrnáctého.

V neznámém odstupu od výstavby staršího kostela byla k severní stěně kněžiště přistavěna sakristie (s. j. 0901). Zachycena z ní byla asi 4,3 m dlouhá část základového zdiva severní stěny pod severní boční kaplí. Délku se tedy zjistit nepodařilo, šířka dosahovala asi 2,0 m. K úvahám

Obr. 85: Kunštát, Náměstí Krále Jiřího. Vyznačení odkrytých zděných konstrukcí. *Abb. 85: Kunštát, König-Georg-Platz. Bezeichnung der dokumentierten Mauern.*

o menším stáří stavby vzhledem ke kostelu nás vede jednak použitím odlišného druhu malty a kamenné suroviny, jednak také skutečností, že výkop pro základové zdivo porušil objekt neznámého půdorysu a funkce, jehož zánik můžeme na základě keramického materiálu datovat až do pokročilého 14. století (s. j. 0100).

Archeologický výzkum se blíže nedotkl kostelní věže. Předpokládáme, že byla ke kostelu přistavena dodatečně někdy v období širokého intervalu 2. poloviny 14. až 1. poloviny 16. století (rozměrná okna ve 2. patře s ostěním vyzděným z cihlových tvarovek zazděná až na konci 19. století, ostění okénka v západní stěně 1. patra).

V interiéru kostela byly odkryty i části dvou cihlových hrobek. Při severní straně staršího kněžiště se nacházela severní stěna hrobky s. j. 0904. Vzhledem k nepřítomnosti náběhu klenby je možné, že byla původně překryta jednou z náhrobních desek umístěných dnes druhotně v kostele. Hrobka s. j. 0906 umístěná v jihovýchodním rohu lodi staršího kostela, ze které byla zachycena jižní a část západní stěny, byla původně valeně zaklenuta. Ani v jednom případě si netroufáme hrobky blíže datovat, nevíme s určitostí ani zda náležely k starší nebo současné fázi kostela. V jižní stěně kněžiště byl zachycen druhotně vložený cihlový schod (?) s. j. 0907. Jeho funkce není zcela jasná. Může se jednat o stupeň (práh) schodiště, které vedlo do krypty, popř. větší hrobky pod kněžištěm, která chronologicky souvisela ještě se starší fází kostela.

Ve výše nastíněné podobě kostel fungoval pravděpodobně až do závěru 17. století (Kafka 2005). Teprve roku 1687 došlo ke zbourání starého kněžiště a triumfálního oblouku (s. j. 0903, 0905), prodloužení lodi asi o 7,5 m (s. j. 0902) a k výstavbě nového obdélného presbytáře téměř identických rozměrů jako u kostela staršího. Přestavba nového kostela si vyžádala i výstavbu nové sakristie. Starší sakristie byla asi zcela stržena a nahrazena rozměrnější, situovanou v poněkud odsunuté poloze směrem k východu (s. j. 0900). Je pravděpodobně ještě dnes zahrnuta do zdiva stávající sakristie. Na základě písemných pramenů (viz výše) došlo ve stejné době i ke zvýšení obvodového zdiva lodi a věže, vestavění hudební kruchty a zaklenutí celého kostela. Z této doby snad

pochází i dnešní krov, později nad bočními kaplemi upravený.

V 1. polovině 18. století (na vnější straně jižní stěny jižní kaple vsazen kámen s letopočtem 1716) došlo k výstavbě severní a jižní boční kaple společně s jižní sakristií a s oratoří v patře (viz výše). V důsledku této stavební akce byly v místech plánovaných kaplí probourány obvodové zdi lodi (s. j. 0902) a ubourána západní část sakristie (s. j. 0900). Pod jižní kaplí se nachází valeně sklenutá podzemní prostora, která pravděpodobně sloužila jako rozměrná rodinná hrobka.

Závěrem můžeme říci, že archeologický výzkum doložil předpokládanou, ale dosud blíže neznámou podobu vrcholně středověké fáze kunštátského kostela sv. Stanislava a jeho pozdější přestavby. Vzhledem k omezenému rozsahu a možnostem výzkumu není vyloučeno, že v budoucnu může dojít k odkrytí dalších, námi nezachycených vývojových fází kostela. Také chronologické zařazení výstavby starších fází kostela je pouze orientační a archeologický výzkum samotný k němu nepřinesl přímou oporu (Kolařík 2008).

Petr Holub, Václav Kolařík, David Merta

Literatura

- Hosák, L., Skutil, J., Štarha, I. 1970:** *Příspěvky k dějinám Kunštátu na Moravě*. Kunštát.
- Kafka, P. 2005:** Kostel sv. Stanislava v Kunštátě. Stavebně historický vývoj a vnitřní vybavení. [on-line <http://www.farnost.kunstat.com/shvk.htm>] 20.2.2009.
- Kolařík, V. 2008:** Kunštát, kostel sv. Stanislava. Výměna dlažby a otopného systému. Rkp. náleзовé zprávy č. j. 40/2008. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv, Archaiia Brno, o. p. s.
- Kuča K. 1998:** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. III. díl Kol–Miro. Praha.
- Plaček, M., Futák, P. 2006:** *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha.
- Samek, B. 1999:** *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. svazek [J/N]. Praha.
- Tenora, J. 1903:** *Kunštátský okres*. Vlastivěda Moravská. Brno.

Resumé

Kunštát (Bez. Blansko), König-Georg-Platz, Stanislavskirche. Mittelalter, Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

KYJOV (OKR. HODONÍN)

Masarykovo náměstí 30. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výkopové práce na hlavním kyjovském náměstí v souvislosti s výměnou letitých stromů za nové byly v březnu 2008 příležitostí k archeologickému výzkumu (ZM ČR 1: 10 000, kladový list 34–22–02, okolí bodu 423/220 mm od Z/J s. č.). I přes minimální plošný rozsah i hloubku jednotlivých výsadbových jam bylo možné